

יונתן לוי

המערה

(מתוך רומן בכתובים)

זְרָחָה חֲמָה לִימִינָם וּבִשְׂמֹאלָם תִּשְׁקַע
וְלִקְרָקַע הַמְּעָרָה קִרְקַפְתָּנָם נִשְׁקָה ;
נִפְשָׁם בָּהּ רַק הַעֲמַק־חֵלוֹם חִשְׁקָה ;
עַל תִּשְׁתִּית תְּנוּמַת־גְּזִית יִכּוֹנְנוּ לִשְׁפָה.

וְאוֹמְרִים הָיוּ שְׁלוֹשָׁה שָׁם וְהַכֶּלֶב רְבִיעִי
וְאוֹמְרִים הָיוּ שְׁשֵׁה נְמִים וְהַכֶּלֶב הוּא שְׁבִיעִי
כִּי מָה סִפּוֹר? רַק עֲקֹבוֹת, בְּהִסְתַּלֵּק הַצָּבִי:
דַּע מִי אֱלֹהֶיךָ וּמִיָּהוּ נְבִיאִי.

וַיֵּשׂ אוֹמְרִים שְׁשֵׁה הָיוּ, וְעַם הַכֶּלֶב שִׁבְעֵי,
קְדוּשִׁים בְּאַמוּנָה כְּצוּר אֶל מוֹל דְּבַר־הַטֹּבֵחַ
שְׁמוּנָה עֲקֹבוֹת־אֶחָד, תִּבְדֹּל זְכוּתוֹ לִשְׁבַח
אֲשֶׁר הַנְּרֻדָּפִים מִלֵּט לְהַצֵּלָה וְרוּחַ

עַל אֲמוּנָתָם בְּאֵל אֲמַת נְרֻדָּפוֹ
חִלְצָם מֵאֵשׁ וְרַעַשׁ, וּבְרוּחַ עָפוּ
וּכְמִלּוֹא עֲרְנוּתָם כִּדְּפִתָּאוֹם יַעֲפוּ
קוֹל דְּמָמָה שְׁקוּף וְדַק כְּדָף הוּא

בְּמַעֲרַת הַכַּף הַשְּׁכִינִי נְעָרִים קְדוּשִׁים
יֵאָטֵם עֲלֵיהֶם סֵלַע וּמֵאֲזֵן רַעֲשִׁים
יִפִּיל לָהֶם תְּנוּמָה לְקוֹ"ף שְׁנַיִם אוֹ שִׁי"ן
וַיֵּשׂ אוֹמְרִים יִשְׁנוּ שָׁם שְׁנַיִם שֵׁשׁ וְשָׁשִׁים

וְאֵל תִּתְמָה שְׁלֵא נְהִיר מִסְפָּר הַיְשָׁנִים ;
וְאֵל תִּתְמָה שְׁלֵא נֹדְעָה עַד גָּמַר מִנְתְּשָׁנִים ;
אוּ שְׂאִין הַמְעֶרָה רְשׁוּמָה בְּקוּשָׁנִים ;
לֹא חִלְקֶךָ ? הֵא עִם מְלַמְדִים הַעֲקָשָׁנִים.

תַּעַל שְׁבִיל נִפְתָּל, עַד סְלַע שְׁבַפְתַּח
שָׁם שָׁמַר הַכְּלָבָא "לֹא־נִבַּח" עַל שְׁטַח –
גַּם הוּא הֶרְדָּם. לְגִידִיו עוֹד מֵתַח :
כְּדָמוֹת עֲרָה עַל מְעֶרָה יְגוּנָן לְבָטַח.

קָרַב לְשֵׁן שֶׁל הַיְשָׁן, עֲטוּף שְׁנָה כְּרִידִד,
הַרְרָךְ יָדָךְ אֶל חֲלוּמוֹ. אָפוּ לְיָד יָגִיד
וַיְרִיחוּ. נִיחוּחַ בְּחֵלוֹם לְגִידִד.
כָּל כָּלָב בְּלִילוֹ יִלְקַק חֲלוּם־יָדִיד.

לַח לְקוֹק שֶׁל לֹא־נִבַּח, לְשׁוֹן־חֲלוּם־לְחָה
בְּשֵׁר־חֲלוּם ח' לֹא־יִחַלֵּק הַלְחָם שֶׁל צֶלֶף.
לְטוּף שְׁלוֹם בֵּין שְׁנֵי חוֹלְמִים. לָךְ
לְחָמָה הַנִּיחָה. שְׁבַת מִמְּלֶאכָה.

לְקוֹק שֶׁל לֹא־נִבַּח לְקַח מִמֶּךָ הַחֲמֵר
וְעוֹר יָדָךְ מִפְּרָוְתוֹ הַתְּחַדָּד בְּסֶמֶךְ
חֹדֶר לְסַלַע כְּתָבָה כְּפוּרָה מִבְּעַד קְנִי הַגָּמָא
שֶׁכֵּן הַפֶּךָ לְבִשְׁר־חֲלוּם עֲשׂוּי מִצְלִיל־וֹאֲמֵר

גֵּשׁ לְאַבְן שְׁהִיְתָה בְּפִתַּח לְמוֹקֵשׁ
בְּאֶצְבָּעוֹת פְּקוּקוֹת־חֲלוּם עַל גְּלָגְלֶתָה הַקֵּשׁ
רָכָה כְּדוֹנָג רְקֵתָה, כְּתָמָה כְּבִהֶק־אֵשׁ
רוּדָה הַיָּד הַדְּבִשׁ מְסַלַע כָּל שְׁתַּבְּקֵשׁ

הָאֵל, אָבֹן, שְׁהִיְתָה לְרֵאשׁ, פְּנָה
וְהִסְלַע הַגּוֹלָל פִּתַּח כְּצוּר־בִּינָה
שְׁבֵר חוֹתָם וּמִשְׁבְּרֵיו מִסְגֵּד־יְגִזִית בְּנָה

להַכְרִתָם חֲזָרוּ בְּהַעֲקֹר קוֹרֵי שָׁנָה

הַתְּעָרָה בֵּין נַעֲרֵי מְעָרָה בְּחִלּוּמָם

עָרִים עָמַק מֵעַל גִּזְעָם וּלְאָמָם –

וְדַע כִּי יַעַת מִצָּא לְךָ בְּהַעֲלָמָם

בְּהִסֵּר שִׁקְ-פְּנֵיהֶם יִשָּׁק לְבָדְךָ לְעוֹלָמָם.

פירוש:

וְרָחָה חַמָּה לַיְמִינָם וּבִשְׂמָאלָם תִּשְׁקַע

וְלִקְרָקַע הַמְּעָרָה קְרָקַפְתֵּנּוּם נְשָׁקָה;

נִפְשָׁם בָּהּ רַק הַעֲמַק־חִלּוּם תִּשְׁקָה;

עַל תִּשְׁתִּית תְּנוּמַת־גִּזְיַת יִכּוֹנְנוּ לְשָׁפָה.

א. על שום מה נפתח בזי"ן, על שום שבעת הנערים הישנים במערה, ואחריהם אותיות רי"ש חיי"ת, והיא רוח חיות, שפעמה בהם במערה, ומסתיימת בה"א שהכל זוהר ומתכוון אליו, וזוהר אצל המוסלמים פרח, בבחינת כל הפרחים עוקבים בעינם אחר השמש, וזהו סוד ימינם ובשמאלם.

ב. וימינם הנו ימינם, כי ימי הנו יום ונס בבחינת לילה, והחמה האחת היא סיבת היום והלילה הגשמיים, כשם שהאל יתברך הוא סיבת כל הסיבות. ועוד נרמז ב"ימי" גופי המים, ו"נס" הנו נו"ך מ"ם, בבחינת דג במים, שהרי מים הם חיים, ודג הוא כולו אפוף חיים, והחמה היא כדג זהב בשמיים, ומשמשת את הבורא (סובחאנהו ותעלא) להחיות כל העולם.

ג. ובשמאלם תשקע, גנוז שם אל מת שקע, בבחינת שמש יורדת אל השאול, ללמדך שבמערה, שהיא צלמוות, זוהרת השמש בהחבא, כמעין מפכה במערה, והיא העי"ן, והוא מעין החבוי מתחת לשורה, לשם

שולחת את רגלה הקו"ף, והיא דוחקת את השמש ויונקת ממנה בהקברה, ועל כן היא הכוח הפעיל בדחיקה וביניקה ובקבורה, ואותיות ת"ש שבתחילת תשקע הן שבע מאות שנים, כי במוות כל לילה נמשך שבע מאות שנים; ויש אומרים קו"ף שנים לכל נער ומניינם עולה ת"ש, בחינת תש כוחם לעזוב הגוף. ומשעה שעזבו הגוף בימינם ובשמאלם, לא ידע גופם שינהיהתעוררות ולא ידע חיים-זמוות, והיו כגלגל התקוע, והתקיעות אף היא בכוח קו"ף. והגלגל התקוע הוא עינוי לרכב, שהרי הנפש קשורה לעולם וטבעה תנועה, ועל כן רוצה לנום ולהתעורר, למות ולחיות. העלה הרחמן יתברך את נפשות הנערים למרכבת השמש, שהיא מקור תנועת החיים תחתיה, שאין חדש וגו', וסבבו עמה וראו גם מעליה את החדש, וראו בחלומם עולמות עליונים מחדשים תחתונים.

ד. ואלמלא החזיקה הקו"ף את נפשותיהם בצינור רוח דק אל גופותיהם במערה, וזה הרווח המחבר בין חלק עליון של הקו"ף שהוא שמיים וחלק תחתון שהוא קרקע, היו ניתקים מהם ונישאים מתים על מרכבת השמש. ועל כן לקרקע, בשני קו"פין, שנאזקו בשני הקו"פין לקרקפת, ימין ושמאל כנאמר, וקו"ף אחד שבנשקה והוא כמו בריח המחבר בין האזיקים. ומה האזוקים במערה של אפלטון לא מגיעים אל השמש שהיא אור האמת, נערים במערה רכבו על השמש גופא וראו כל שהיא רואה, שהאמת אינה דבר לראותו אלא הכוח לראות את כל הדברים. ואלמלא שמר הקב"ה את האדם אל העולם בק', היה ניתק ומת, שנאמר כי לא יראני אדם וחי, וזה סוד נשק, נש בבחינת אדם וקו"ף שומר אותו חי בקברו, בבחינת וישקני מנשיקות פיהו, שהם חיים, שנכתב ויפח באפיו נשמת חיים, נשמת חיים הרחבה של אותיות נו"מ"ם, שהם כאמור מים, וקרקפתנם הם המעיין במערה, המח, אותיות מס"ח"ת, שהם היפוך של חמה, שהרי כפי שהחמה משתקפת בים כך האמת משתקפת בשכל.

ה. חשקם בה, משום חשוקים בה, משום אזיקי הקופ"ין החושקים את הנפש כנאמר, אלא משום שחשקו בחישוקיהם היו בני חורין, ורק בני חורין יכולים להעמיק.

ו. מה תשתית, אותיות יש תתת, מניין שלוש פעמים ארבע מאות, דהיינו י"ב שבטים שגם בגלות שרירים וקיימים, וכל שבט כמוהו כמאה נביאים, שאמר רבי יצחק, מפני מה זכה עובדיהו לנביאות, מפני שהחביא מאה נביאים במערה [סנהדרין לט, ב]. ומה מערה אלא גלות מפני קיסרות רשעה שבה נגנזים צדיקים, ומתוך שנתם יוצקים היסודות לבית המקדש עתיד לבוא, שהוא הסנהדרין בלשכת הגזית, בבחינת שאמר על עצמו חוני המעגל (ירושלמי, תענית פ"ג ה"ט) (תהילים קכו א): בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. ולשכה אותיות השכל, בחינת (ירמיהו ט', כ"ב) השכל ויידוע אותי, שהיא מדרגת הנבואה.

ז. ומה הטעם שחלמו על לשכת הגזית ולא על קודש הקודשים, שהסנהדרין בחינת רצון אדם להנהיג בארץ משפט וצדקה וקודש הקודשים בחינת רצון הקב"ה לבדו, והחלום לבנותו יש בו משום דחיקת הקץ, וזו טעות שבחלום, ועל כן יש לחלום עליו ולא לחלום לבנותו. ונאמר במשנה תורה להרמב"ם (ספר שופטים, הלכות ממרים, י) על לשכת הגזית שמשם תורה יוצאה לכל ישראל: שנאמר "מן המקום ההוא, אשר יבחר ה'" (דברים יז, י) וגזית, אותיות גז, בבחינת אבן שבה שהיא הת"ו נמשכת אל מרכז האדמה, וגז שבה נמשך אל מקומו הטבעי, וזה השמיים והירח, ונמצאת הצדקה קושרת שמיים והארץ, שנאמר צדיק יסוד עולם וגו', שהם הנערים המניחים יסודות צדקה.

וְאוֹמְרִים הָיוּ שְׁלוֹשָׁה שָׁם וְהַכֶּלֶב רָבִיעִי
וְאוֹמְרִים הָיוּ שְׁשֵׁה נְמִים וְהַכֶּלֶב הוּא שְׁבִיעִי
כִּי מָה סְפוּר? רַק עֲקָבוֹת, בְּהַסְתַּלַּק הַצָּבִי:
דַּע מִי אֱלֹהֶיךָ וּמִיָּהוּ נְבִיאִי.

ח. אומרים היו שלושה, לשון ספק, ומה שנאמר בכך שלא נאמר, והוא שאין ספק, שהעיקר שלא אחד בלבד, כי האחד שמור כסוד טמיר, והוא היה בתוך השלושה ואף בכלב.

ט. ועוד עניין שלושה וארבעה, שכתוב (משלי ל', יח) שלשה המה נפלאו ממני וארבע [וארבעה] לא ידעתים דרך הנשר בשמים דרך נחש עלי צור

דרך אניה בלב ים ודרך גבר בעלמה, שהם כארבע צורות של חלימה, והם שייכים לצד הגבוה של השכל, ומשום נפלאו ולאידעותם הוא נקרא פלא ולאדעת, ועוד נקרא ואל"ף וסוד, ופלא הוא לנשר ולאדעת לנחש ואל"ף לאניה וסוד לגבר בעלמה, והמשותף להם שאינם מותירים עקבות, והשניים הראשונים הם תנועות שבטבע, והשלישית היא שכלו ורצונו של אדם, והרביעי מתדפק על לבו. ומשום שנשר ונחש ואניה לא מותירים עקבות, הם מותירים אהבה מטבעם הנברא, ודרך גבר בעלמה מותיר אהבה רק ברצונו, כפי שנברא. ורצונו נעשה אז כלב, והוא בחינת והכלב רביעי. וגם גם השכל נעשה כלב, וגם הוא בחינת והכלב רביעי. ואם ארבעה היו, עליהם כתוב (שירי יהודה פרידמן, שם) דונם פה ודונם שם.

י. מה שישה ושבעה, רמז לסדרי בראשית, והשישה שהם ימי בריאה ויש בהם מחשבה, ושבת שהיא מעל כל מחשבה. והשבת היא מחוץ למערה ושומרת אותם, בחינת והכלב הוא שביעי. ועד עניין שנרמז לעניין שש קומות במגדל עוז כשישה ימים, והצבי הסתלק, מלשון סליק, והוא השבת. שהיה במערה תמיד שבת.

י"ש אומרים ששה היו, ועם הכלב שבע, קדושים באמונה פצור אל מול דברי הטבח שמונה עקבות אחד, תבדל זכותו לשבח אשר הנרדפים מלט להצלה ורוח

י"א. ומה טעם למנות בלי הכלב, שהרי היו עם הכלב, אלא שיש לקרוא שאלמלא הכלב היו שבעים, שפה של כלב הוא סגור כשהוא שבע, וכשהוא רעב הוא פתוח, והנערים ישנו ופיהם פתוח, שהיו רעבים באמונתם ככלב, ונאמנותו של אדם רעב גדולה מזו של אדם שבע, ובכך שהיו רעבים התעצמו בנאמנותם, שכלב מעלתו בנאמנותו, ולולא שעמד להם הניצוץ שבכלב היו ישנים שבעים כבגוף כלב, ומחטיאים את העיקר.

י"ב. קדושים באמונתם, כלומר, חולמים מדעת; שבחרו לחלום, וכאן נרמז שהחולם מדעת מתקדש באמונתו. כצור, שחלומם היה כסלע ולא היה ניתן לפגוע בו, ועל כן רצה הקיסר דקיוס, שהוא כוחות החושך, לפגוע בגוף החולמים, כי בעולם מעל לשמש אין לחושך ממשלה, אך בעולם הזה גם לחושך ממשלה. ועל כן לקח הקב"ה את הנערים והחביאם בבטן החושך, שם אין לחושך קשקשים, ואמונתם צור, והיא להב הנבלע כל כולו בבטן החושך, והוא בא מן השמאל כחרב אהוד בן גרא, והחושך אינו יכול להקיא או להכילו. והוא שביתת רעב ששבתו הנערים באמונתם והיו רעבים ונאמנים ככלב כאמור.

י"ג. דיברה הטבח, שהוא אדום והוא פרעה והוא אגג והוא החושך.

י"ד. שמונה עקבות אחד, לשיטת ימימה, זה האור שהוא אחד והוא נסתר ויש לו שמונה עקבות וזה החנוכייה וזה סוד חג החנוכה. והכניסה למערה היא כחנוכת ביהמ"ק.

ט"ו. הצלה ורווח, שנערים הם בתיבה כנזכר, והקב"ה מעביר אותם מנהר של אש ומנהר של קרח. ושקרבים לנהר של אש קוראן הצלה ורווח, לשון עשיית צל וקירור, ושקרבים לנהר של קרח קוראן הצלה ורווח, שהקב"ה מביא להם.

עַל אֲמוֹנְתָם בְּאֵל אֲמֵת נִרְדְּפוּ
חֲלָצִים מֵאֵשׁ וְרֵעַשׁ, וּבְרוּחַ עָפוּ
וְכַמְלֹא עֲרֵנוּתָם כִּי פִתְאוּם יֵעָפוּ
קוֹל דְּמָמָה שָׁקוּף וְדָק כְּדָף הוּא

ט"ז. נרדפו, כתשבי שקרא (מלכים א', י"ט, י) ואיוותר אני לבדי, ולא אל עצמו התכוון, הרי שידע על הנביאים שהחביא עובדיה במערה, כי אם דיבר את ה' כשאמר ואיוותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה. ובעיני הנערים הקב"ה מציל אותם ובעיני הקב"ה הם כמצילים אותו.

י"ז. חלצם, לשון חיל צם, שהיו כבני ישראל בצאתם ממצרים, ומג'אהדין שובתי רעב הכובשים ארץ בדחותם מנת קרב.

י"ח. עפו, כמוץ מן הנפה, כזרעים המשילים קליפתם.

י"ט. וכמלוא ערנותם וגו', והוא בחינת הנותן ליעף כוח (ישעיה מ', כ"ט), ומשעה ששוככים האש והרעש והרוח, שהם כוחות הגוף, והוא תש, ואלו אותיות אחרונות של א"ב, הקב"ה מתחיל שוב מאל"ף. ואל"ף זו היא כהתעוררות של ת"ש שנים ובה נאמר על אליהו בכח האכילה ההיא, שהאל"ף נותנת כוח להגיע אל נקרת הצור. והיא עצמה קול דממה דקה והיא הערות והיא התיק"ו.

בְּמַעַרְת הַכֶּף הַשְּׂפִיץ נִעְרִים קְדוֹשִׁים
יֵאָטֵם עֲלֵיהֶם סֵלַע וּמֵאֲזֵן רְעֵשִׁים
יִפִּיל לָהֶם תְּנוּמָה לְקוֹ"ף שְׁנַיִם אוֹ שִׁי"ן
וַיֵּשׁ אוֹמְרִים יִשְׁנוּ שָׁם שְׁנַיִם שֵׁשׁ וְשִׁשִּׁים

כ. במערת הכף, על שום המילה השכין, שבה אות כ"ף מונחת בתוך אותיות שינ"ה, והיא שטה בה כתיבה כאמור, והכ"ף צורתה סירה, והכף צורתה משוט, והכ"ף היא המערה. ובערבית כאהף מקורה בשורש: כאף ك – הא – פא – אשר פירושו מערה אשר נמצאת בתוך הר, והיא מאוד רחבה ופתוחה.

כ"א. שהסלע היה עשוי דונג, לאטום אזניהם, שהרי המערה שהייתה צורת כ"ף כנזכר, הייתה כולה אוזן. ושנכתב (סורת אל כאהף – 18, פסוק 11) "ואטמנו את אזניהם במערה שנים על שנים", לשון פְּדַרְבְּנָא עֲלָא אָדְ'אניהים, שבלי לאטום הרעשים לא נשמעת הדממה הדקה. וְדַרְבְּנָא כי המערה היא כמעין דרבוקא, ופתחה מכוסה עור תוף. ורעשים אותיות שער ים, שהמערה בחינת תיבה כפורה בדונג, כנזכר, והיא שמורה מרעש התהום. ובסורת הדבורה נכתב שהמערה הייתה כולה עשויה דונג.

כ"ב. מה שי"ן שנים, דכתיב בסורת אל-כאף שלוש מאות שנה ישנו. מה שנים ששושישים, כתרדמת אבימלך (יתר דברי ירמיהו, ה', א'), עולה במניין שלוש מאות שישים ושש שנים, כמניין ימים בשנה מעוברת, שהייתה שנתם מעוברת, בבחינת בת-מלך יפהפיה נמה, וזה סוד קו"ף שנים הנזכר, שנאמר מה יפית וגו' (שה"ש ז', ז).

וְאֵל תִּתְּמָה שְׁלֵא נְהִיר מְסַפֵּר הַיְשָׁנִים ;
וְאֵל תִּתְּמָה שְׁלֵא נוֹדְעָה עַד גָּמַר מְנַתְּשָׁנִים ;
אוּ שְׂאִין הַמְעֵרָה רְשׁוּמָה בְּקוּשָׁנִים ;
לֹא חֶלְקָךְ ? הֵא עִם מְלַמְדִים הַעֲקָשָׁנִים.

כ"ג. הלא פסק חכם עבד אל-מאליכ אמין / יאה צניעות-הדעת לאדם המאמין / ומה בצע שאל על ניחוח היסמין? רק האל (סובחאנהו ותעלא) יכיר כל-נעלמין; שהמאמין מייחס ידיעה מלאה רק להשי"ת, ועל כן לא חלקו עם המלומדים, שנאמר אל יתהלל חכם בחכמתו כנזכר.

תְּעַל שְׁבִיל נִפְתָּל, עַד סִלַּע שְׁבַפְתָּח
שָׁם שָׁמַר הַכְּלָבָא "לֹא-נִבַּח" עַל שְׁטַח –
גַּם הוּא הֶרְדָּם. לְגִידִיו עוֹד מֵתַח :
כְּדָמוֹת עֵרָה עַל מְעֵרָה יְגוֹנָן לְבָטַח.

כ"ה. ועלתה קושיא למה נפתל, שהיה צריך שהשביל הוא בחינת השכל שהוא דרך הישר שנכתב. ועוד כתוב (סורת אל כאהף – 18, פסוק 1), השבח לאללה אשר הוריד על עבדו את הספר ממרומים ולא עשה אותו נפתל, ובערבית עוֹנָן < عَوْنًا > אשר באה לתאר עקמומיות או סטייה. אלא ששביל נפתל שבכאן בערבית לא עוֹנָה אלא (בראשית ל', ח) כבנפתולי אלוהים נפתלתי גם יכולתי, שבו בערבית משמש פועל זה עם מלת היחס "מן" בצירוף אנפתל מן אל צלאת, אדרבה, במשמעות סיים תפילתו ומכאן שהגיע אל המערה.

כ"ז. לא נבח, בחינת נאמן לקול אדוניו, שהוא קול דממה דקה, בחינת (פסחים ט' צט) יפה שתיקה לחכמים, שהיו היה הכלב חכם ולא הפריע את מנוחת הנערים בשבת.

כ"ח. גידים כידוע שס"ה, והכלב ער כל שס"ה ימי השנה, וקרי שינה,
שלא ינום ולא יישן שומר ישראל כנכתב.
קרב לשן של הישן, עטוף שנה כרדיד,
הדרף ידף אל חלום. אפו ליד יניד
יניחו. ניחוח בחלום לגדיד.
כל קלב בלילו ילקק חלום יניד.

ל. קרב לשן של הישן, שכל העצמות נסתרות בגוף, והשיניים הם עצמות
גלויות. ולכן הרואה שיני כלב חשופות מזדעזע בעצמותיו, ומתוך שחש
אותן, כאילו נכנס לגלוסקמה שלו עצמו.

ל"א. רדיד, שרש ירד, כנאמר (יונה א', ה) ויונה ירד אל ירפתה הספינה
וישפב ויירד, ועטופה כרדיד שהשינה העמוקה עטופה שינה רדודה.
ובערבית רד מובנו תשובה, שבירידתו אל השינה עמוקה עשה יונה
תשובה.

ל"ב. אפו ליד יניד, שאמר סוקרטס (המדינה ב', 375e-376d), שהשומרים
על המדינה יסבירו פנים למוכרים להם ועוינים לזר להם, וזה תכונתם
של כלבים טובים, שלכלב נשמה של פילוסוף, המזהה בין אוהב לאויב
רק על-סמך ההכרה. ואפו למה, שהצדיק כנזכר מדיף ניחוח היסמין,
שהוא אותיות סימן יו"ד, וסימן יו"ד הוא החכמה, בבחינת יפה שתיקה
לחכמים כנזכר, ואפו של כלב הוא כלב שומע שביקש שלמה בחלום.
והכלב רובץ על פתח השכל ומי שאין בו דממה שהוא היסמין כאמור
לא יכול להכנס למערה ומי שיש בו דממה כבר במערה.

ל"ג. יריחו, שאמנת הצדיק משברת חומות כשופרות יהושע. ומשום
יריחו הוזכר עניין גדיד, שבא אל המערה כבן-ציון ישראלי אל אנוסי
משהד להביא דקלים לארץ הקודש והוא בסימן חירם מלך צור להלן.

ל"ד. וניחוח בחלום לגדיד, שבד' רוחות העולם הזה מה התמר יש לו
טעם ואין לו ריח, בעולם החלום יש לו ריח. ופירוש המילה הערבית

מג'הול הוא לא־ידוע, כי הכלב יודע בעזרת הריח, אלא שעבור הכלב החולם היה ידוע כנזכר, ומכאן כל כלב בלילו וגו'.

לח לקוק שֶׁל לא־נבֶּח, לְשׁוֹן־חֲלוֹם־לְחָה
בְּשֶׁר־חֲלוֹם ח' לֹא־חֶלֶק הַלְחָם שֶׁל צֶלֶף.
לְטוֹף שְׁלוֹם בֵּין שְׁנֵי חוֹלְמִים. לָךְ
לְחָמָה הַנִּיחָה. שְׁבֵת מִמְּלָאכָה.

ל"ה. לחות, שתכונתה היא מיסוס. וכפי שכלב מקבל בשר ומתפיס, כך כלב זה מתפיס בהתפשטות הגשמיות, ולחמו הוא צל, וח'לאל מה, שאם היה צדיק במעשיו הרי שגופו בחינת אֶזְפָּא < אֲזָכְרִי >, כלומר הטהור ביותר, הזך ביותר והבריא ביותר ויכול לפייס הכלב ולעבור.

ל"ו. לוחמה וגו', שהמערה היא בחינת שבת כאמור ויום אל בעת'.

לקוק שֶׁל לא־נבֶּח לְקַח מִמֶּךָ הַחֹמֶר
וְעוֹר יָדָךְ מִפְרִיָתוֹ הַתְּחִיד בְּסֶמֶר
חוֹדֵר לְסֹלֶע פְּתֻכָה כְּפוּרָה מִבְּעַד קְנֵי הַגָּמָא
מְשׁוּם הַפֶּף לְבִשְׂר־חֲלוֹם עֲשׂוּי מִצְלִיל־נְאֻמָּר

מ. ויש אומרים שלא כלב היה לא־נבֶּח, אלא תן ושם שני לו תנוביס, שהתן אוכל נבלות, ולוקח את החומר שהוא הבשר, והוא כמו חונט את איברי המת בקיבתו, שהיא המערה הנ"ל. ובלע"ז נקרא הכלב פלוטו וזה מובן איה פלוטו, שהוא שפע שבאדמה, ששובתי הרעב מה היה להם מחסור בעולם הזה, בעולם הבא היה להם שפע, זה לשון (תהלים ל"ז, יא) ענווים ירשו ארץ והתענגו על רב שלום.

מ"א. ומשום שנעשה חידודין חידודין מלקיקות תנוביס עד שנלקח ממנו הבשר, העור אינו בחזקת בשרי אלא בחזקת פרווה, וזה עניין עור ירך מפרוות וגו'. ומה הטעם, שהנשמה הטובלת בנהרות החלב של ארץ הקודש לא תפסול אותן בבשר, אלא שאם הוא פרווה אין בכך משום פסילה כלל.

מ"ב. בסמר, ויש אומרים צ"ל במסר אלא שלשם החרוז נכתב בסמר, שמסר הוא אשכנזי סכין, ומסר הוא האמצעי, דהיינו המסר הוא האמצעי שבו צדיק חודר לסלע, שהוא השכל הישן.

מ"ג. כתבה וגו', הורמז למשה רבנו, שחייו ממים למים, משום שבינקותו חי בשל שהיה מוגן ממים, ולא בא לארץ בשל שניסה להוציא מים מסלע. בינקותו היה במים דרך אניה בים, מה בבגרותו, בא בסלע דרך גבר בעלמה, על כן במכה הראשונה יצא דם, שהוא המכה הראשונה.

מ"ד. כפורה, שצדיק מרחיק ממנו את הכפירה, ומשום שהיא מחוץ לתיבתו, הוא מוגן, שנאמר צדיק באמונתו יחיה, וזה עניין התיבה הכפורה מבחוץ.

מ"ה. קני גמא, יש הקוראים קרני גאמא, שהיא קרינה אנרגטית ומייננת מאד וחודרת סלע, והיא פולטת זרע אור בבקעה את החומר, שהוא דרך גבר בעלמה כנזכר. ומשום שהיו ממימים באורן, בחינת לא יראני אדם וחי, היה משה בתיבה כפורה כנאמר. ודע, שכל אדם יש בו קמצוץ מהכפירה שאחרת תפרח נשמתו.

מ"ו. מה בשרחלום עשוי מצליל-ואמר, כאן מתגלה הסוד בפשט.

גֵּשׁ לְאַבְנֵי שְׁהִיְתָה בְּפֶתַח לְמוֹקֵשׁ
בְּאַצְבָּעוֹת פְּקוּדוֹת־חַלּוּם עַל גְּלִגְלֵתָה הַקֵּשׁ
רְכָה כְּדוֹנֵג רְקֵתָה, כְּתִמָּה כְּבִהְקֵאֵשׁ
רוֹדָה הַיָּד הַדְּבִשׁ מְסֻלַּע כָּל שְׁתִּבְקֵשׁ

מ"ט. גולגלתה הקש, שהוא כמו האבן למראשות יעקב בחלומו, שהייתה גולגלתו האבן שהיא בסיס לסולם המלאכים.

נ. רקתה קרי רק אתה, שכתוב השער הזה מיועד רק לך. ובוהק אש בשל החוק המאיר מתוכו.

נ"א. רכה כדונג, שאטם אזניהם בדונג כאמור, ועתה לא היה צורך בדונג. וזה עניין אודיסיאוס משעה שחלף בים הסירנות, והן חציין אדם וחציית תהום, ובקולן מפתות את האדם שבו להמשך אל התהום שבו. והוא קשר עצמו לתורן ולרעיו אטם אזניהם בדונג. שהתורן הוא הערות והוא קשר עצמו לערות, שהתורן הוא הצדיק, ועל כן נקרא גם שום־איש, כי הצדיק הוא כשום־איש.

נ"ב. והם משעה שנאטמו אזניהם נפתחו להאזנה פנימית, ומשעה שנפתחו להאזנה פנימית לא היה צורך בדונג. וזה סוד "היה לי לבי נמס כדונג בתוך מעי", שהמערה היא כמו מעי שהיא הפנים, ומשעה שאור הקב"ה מחמם באורו מהפנים הדונג שהוא חומר כפורה כאמור והוא חומר חותם כאמור ושומר מפני החוץ בחינת הכלב, אין צריכין לו, משום שכשהקב"ה מאיר מהפנים אין סכנה מהחוץ.

נ"ב. ורמז על זה שמשון בחידתו לפלשתים כששאלם פירוש מעז יצא מתוק.

הָאֵל, אֶבֶן, שְׁהִיְתָה לְרֹאשׁ, פְּנֵה
וְהַסְלַע הַגּוֹלֵל פֶּתַח כְּצוֹר־בֵּינָה
שְׂבַר חוֹתָם וּמִשְׁבְּרֵי מִסְגְּדֵי־גִזִּית בְּנֵה
לְהַכְרֵתָם חֲזְרוּ בְּהַעֲקָר קוֹרֵי שְׁנֵה

נ"ב. שאף סיפור הנערים החולמים אינו אלא חלום, והחולמים הם הקוראים מילים אלו על האבן הסותמת את פשרם. והיא כאבן בראש, שהוא אטום, והקב"ה מפנה אותו במים, ואז היא כסלע גולל, כלומר שנפתחת היא לפניהם כמגילה.

נ"ג. והסלע, שטבעו אטום, הבנייה מציבה אותו בתבנית מקדש, דכתיב אבן הייתה וגו', והיא עושה לו צורה ומעלה קומתו, כך גם החושך שבשכל, ממנה בינה מפסלת אור. ודע אפוא שאבן החכמים היא השכל, הבונה מדעתו מקדש.

נ"ד. וזה בחינת צורבינה, שזו אבן־הפילוסופים, שהוא החושך בהתפתחותו לשכל. והמים שהם החיים, הם מי תהום המקיפים את הצור, שנכתב חושך על־פני תהום, והם מבקשים לפרוץ הצור עבור האור, והם סוד מ"ם בתיבה מצור, וסיפור יש כאן, שחלוף שבעה חודשי מצור על צור חלם אלכסנדר מוקדון והנה סטיר מרקד על מגינו. ולא ידעו לענותו פותרי החלומות במחנהו ממצרים. הלך לירושלים לקראת הכהן הגדול. יצא הכהן הגדול לקראתו אמר לו. השתחוה מוקדון. אמר לו הכהן גדול: הסטירוס (σάτιρος) משמעו סה טירוס – σή Τύροξ, שלך צור. הלך אלכסנדר ובנה גשר בין האי שם מחנהו לבין היבשה, וכבש העיר. ומשום שגישר מן המים דרך האבן אל האור, נקרא צורבינה.

נ"ה. ויש האומרים הגשר על הים קדום יותר ובנהו חירם מלך צור. וחירם, הגודע ארזים מחוץ לארה"ק לטובת בניית המקדש בירושלים, בחינת אור השובר מצור היקפו ומושך ניצוצות מהתהו.

נ"ו. שברו, שנאמר (שופטים ז', טו) ויהי כשמע גדעון את מספר החלום ואת שברו, ומבאר רד"ק ששברו־פתרונו כי החלום כמו הדבר החתום והסתום, והפתרון שובר אותו ומגלה אותו. ושברי גזית כפי שנכתב עתידים לבנות גוף לסנהדרין, ונערים שישנו במערה יהיו לחכמיה. שהרי חלל אינו מכונן על־ידי האני. בחינת חלל שיוצר האני, הוא חלק מהאני, ולכן לא יכול להכיל את האני. החלל אפשרי ב"אתה" כמו שאמר הקוצקער – זהו בבחינת ההיכל; על כן "והיה המקום הקדוש" אינו להכיל העם, אלא מעשה ידי העם – העם הוא האדריכלות וזה עניין החלל שהוא המקום וגו'.

נ"ז. להכרתם מה, שהמקיץ כמו כורת את השינה, ודבר היעקר הקורים כנכתב, שהקורים הם עבותים, כפי שנכתב (שופטים טז כ) וייקץ שמשון וכן (ט"ז ט) וינתק את־היתרים כאשר יינתק פתיל־הנעורת בהריחו אש.

הַתְּעָרָה בֵּין נְעָרֵי מְעָרָה בְּחִלּוּמָם
עָרִים עָמַק מְעַל גִּזְעָם וּלְאָמָם –

יָדַע כִּי עַתְּ מֵצֵא לְךָ בְּהַעֲלָמָם
בְּהִסָּר שְׁקִיפְנֵיהֶם יִשָּׁק לְבָךְ לְעוֹלָמָם.

נ"ח. התערה – מתוך שסיגל ערותם כדי להתחזות להם, נהיה ער ואחד מהם. ושלא לשמה נעשה לשמה, שבא לרדוף צדיקים ויצא רודף צדק, והוא בחינת פולוס בדמשק, מעל גזעם ולאומם כאמור (אל הרומים, י', י"ב), שהוא נפל והתעלה, וזה פירוש ערים עמוק, שעלייתם יש בה מהעומק של הנפילה אך בלא החושך שלה.

נ"ט. ועת מצוא לך בהיעלמם – כפי שיתוש מוצא אדם ישן. ומעשה באחד שלפני שעלה לישון הרג את היתושים בחדרו. ועוד יצא והרג את היתושים במטבח. ולבסוף גם יצא והרג את היתושים במרפסת. התאוננו היתושים בפני שרם: זה מתנכל אלינו והורג בנו מבלי שנבוא לעוקצו. שלח שר היתושים יתוש גדול מתימן אל האיש, ועקץ אותו בשנתו. קדח ומת. משעלתה נשמתו לשמיים בא שר היתושים ואמר: שלי היא. ניתנה לו. לקח וגלגל אותה ביתוש. שאלה הנשמה את השר, מה אעשה ואחזור להתגלגל בגוף אדם? אמר לה: מצצי דמו של מלך ותחזרי. עף היתוש אל ארמון גדול ונכנס בחלון. והיו משרתי המלך סוככים עליו ולא יכול לגשת ולעקוץ. נשאר על החלון. הביט כל הימים על המלך עד שאהבו. בלילות בא אחריו לחדר ולא רצה להפריע את שנתו, ולא עקץ. פעם נכנס רוצח לחדר המיטות, וביקש להרוג את המלך והמלכה בשנתם. ירד היתוש ועקץ את המלך בלבו. התעורר המלך וקרא לשומריו, ואת היתוש הרג. משעלתה הנשמה לשמיים הרפה ממנה שר היתושים, וחזרה ונתגלגלה בתינוק, בנו של המלך הנעקץ והמלכה.

ס. ועניין עת מצוא, כבסיפור חופני המרגל, שהצמיד אוזנו לאדמה לעקוב אחרי חפרפרת. אמר לאדמה: עד שאינך מסגירה בידי את החפרפרת חופר אני בך בור ושוכב בו. אמר ועשה, וכיסה את הבור בעפר. בעודו ישן מכודר מתחת לאדמה ניגשה אליו החפרפרת ונרדמה בחיקו.

ס"א. ועת מצוא פירושו מצא עצמו, בחינת "אנכי ה'" בעצמיותו. ומצא עצמו מתוך שחבר לנערים שעליהם נאמר בהיעלמם, כיוון שהסירו מעצמם את אשר לעולם, הוא הגזע והלאום הנ"ל, שהם אשר לקיסר בעולם החיצוני, ונעלמו לו. וחבר אליהם משום שהסיר את שקפניהם וראם בצלם, שנאמר לא ישא עוד וגו', שהיא הראייה בצלם, שהרי ישא עוד אותיות דעו איש, ובאחרית ימים לא ישא עוד כן יהיה דעו איש, וכל הסרת־שק מקרבת את הגאולה.

ס"ב. ושק פניהם הייתה אז השמיכה, והוא רכן בחינת נסיך ליפהפיה הנמה והסיר ממנה את השמיכה, וישק להם ויתעוררו ויתעורר גם הוא, וגם ממנו הוסר־שק, ועל כן יכול לנשוק להם. שנאמר בזהר (זהר חדש, שה"ש קנא) כל הנשיקות של האהבה, אינן אלא שיהיו כלל אחד להתכלל זה בזה בלי פיבוד, ומשום זה הנשיקין האלו בכל וכל הן, להעשות הכל בכלל אחד, אותיות באותיות, עולמות בעולמות, מדרגות במדרגות, אשה בבעלה, שיהיו הכל אחד.